

Pik Botha en sy tyd.

Theresa Papenfus. Hatfield, Pretoria: Litera Publikasies, 2011. 991 pp. ISBN: 978-1-920188-33-7.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v49i2.26>

Die lees van 'n biografie kan soms 'n moeilike affêre wees, veral wanneer die hele leeftyd van 'n "sentrale karakter" gedek word. Dit is nie die geval met Theresa Papenfus se grootse werk oor Pik Botha nie, wat inderdaad 'n "karakter" is en was. Die boek se lengte spreek nie van moeilik lees nie, maar eerder van die fassinerende lewe en loopbaan van een van Suid-Afrika se kleurvolste politici. Biografieë trap ook gereeld in die strik om hul onderwerp te beskou as held of skurk. Papenfus se biografie toon empatie teenoor Pik terwyl sy wel as historiese navorser 'n belangrike afstand van haar onderwerp behou. Die sukses van die boek lê daarin dat dit beide intiem en neutraal staan teenoor die publieke figuur wat Pik Botha was. Hierdie afstand is belangrik, want afgesien daarvan dat die boek Botha se lewe as 't ware agtervolg, is dit ook 'n waardevolle historiese dokument wat al die intriges van apartheid blootlê. Die titel is dan ook *Pik Botha en sy tyd*, en die boek verskaf 'n blik op 'n onstuimige en onherroeplik belangrike tydperk in ons land se geskiedenis. Die verhaal van Pik Botha is ook die verhaal van apartheid.

Botha betree sy vormingsjare as student in die Regte in die vroeë 1950's kort na die aanvang van die beleid oor afsonderlike ontwikkeling. Hy maak gou opgang en word 'n buitelandse diplomaat, eers in Swede en daarna in Wes-Duitsland. In die 1960's word hy betrokke in die poging van die NP-regering om die beheer van Suidwes-Afrika voor die Wêreldhof in Den Haag te regverdig. Hierna word hy betrokke by die Departement van Buitelandse Sake as regsadviseur en besoek die Verenigde Nasies in New York, waar hy Suid-Afrika en apartheid moes verdedig.

In 1973 word Botha gekies om sy land te verteenwoordig as ambassadeur by die VN net voordat Suid-Afrika uit die Algemene Vergadering geskors word. Hy keer wel terug na Amerika omdat hy in Washington DC ambassadeur word. Dit is die tyd van die Soweto-onluste in 1976 en Pik Botha bevind hom in die publieke oog en die internasionale spervuur. Sy gewildheid as politikus groei en hy keer in 1977 terug na Suid-Afrika met sy nuwe aanstelling as Minister van Buitelandse Sake onder Eerste Minister John Vorster. Hierdie posisie lei hom deur die vuurdoop van die 1980's met die internasionale druk wat opbou teen apartheid.

In 1978 is Pik Botha een van drie kandidate om die nuwe Eerste Minister te word, maar P.W. Botha word uiteindelik verkies. Die twee Bothas het gereeld koppe gestamp: in 1985 het Pik die Rubicon-toespraak verkoop as 'n waterskeidingsoomblik, maar P.W. het tydens die toespraak afgewyk van die verwagtinge en kragdadig voortgegaan om apartheid as onomkeerbaar te bestempel. In 1986 jaag Pik vir P.W. die harnas in met sy uitlating dat Suid-Afrika dalk eendag 'n swart president kan hê (beide sages word in 'n hoofstuk elk bespreek).

Pik bly aan in sy betrekking onder F.W. de Klerk tot 1994 met die oorgang na die nuwe Suid-Afrika. Hy word later Minister van Minerale- en Energiesake in die nuwe regering van nasionale eenheid tot met die NP se onttrekking in 1996.

Pik Botha se omswerwinge binne Suid-Afrika en om die wêreld val 'n mens op in die lees van die boek en hy was inderdaad 'n belangrike figuur in die verhaal van apartheid. Sy rol as politikus was ambivalent by tye, want hy moes apartheid verdedig terwyl hy ook besef het dat die sisteem nie volhoubaar was nie. Pik Botha het die begeerte gehad om steeds deel van die wêreldgemeenskap te bly en dit sou vir solank onderdrukking in die land hoogty gevier het, nie gebeur nie. Hy sê

dat hy reeds in 1970 geweet het dat hy die NP uit apartheid wou lei omdat hy die skade gesien het wat Suid-Afrika op die wêreldverhoog gely het (107).

Botha wou wel ook graag deel van die politieke orde en establishment wees, maar weens sy insigte oor apartheid het hy soms Freudiaanse oomblikke beleef wanneer hy uitlatings gemaak het wat anti-establishment was. Hierdie ambivalente posisie het hom gereeld die argwaan van die wêreld en die mense by die huis op die hals gehaal. Hy is soms uitgekryt as 'n "verligte" maar was tog ook gewild juis omdat mense in die publiek tot dieselfde insigte oor apartheid gekom het. Pik Botha se kleurvolle persoonlikheid het in sterk kontras gestaan tot die stroewe leiers in die land en hy was daarom 'n soort politieke held (178).

Botha is en was 'n man van vele fasette: hy was byvoorbeeld ook 'n digter onder die dekmantel van 'n politikus en het baie gedigte die lig laat sien. Verskeie van hierdie gedigte verskyn in die boek en gee 'n blik op die mens wat Pik Botha is.

Wat my opval as dosent in Filosofie is dat Botha ook 'n filosoof van aard is. In die finale hoofstuk verskyn sy idees oor die werk van Stephen Hawking, en die interaksie wat hy met Hawking gehad het aangaande diep filosofiese vrae oor ons bestaan (816–20). Dit blyk dat Botha 'n soort filosoof-politikus was, dalk nie heeltemal soos Plato se filosoof-koning nie maar wel 'n politikus wat oor meer as net sy eie mag en welstand gedink het. Dit plaas hom dan ook in die geselskap van ander Afrikaanse filosoof-politici, soos Jan Smuts, Dawie de Villiers maar helaas ook D. F. Malan en H. F. Verwoerd.

In 'n ander leeftyd sou Pik Botha dalk musikant (soos sy seun Piet), digter of filosoof gewees het. Ek wil dit amper waag om te sê dat hy die regte man op die verkeerde tyd was, maar ná dié leeservaring voel 'n mens dat hy wel die regte man op die regte tyd was.

Hierdie rol van die noodlot vang die oog wanneer 'n mens besef dat Botha in 1988 amper op Pan Am se geëde Vlug 103 was wat bokant Lockerbie in Skotland ontplof en neergestort het (552). Net soos Botha is 'n mens dankbaar teenoor die amptenaar wat die reisplanne verander het, andersins sou ons hierdie kleurvolle man vroegtydig kwyt gewees het.

Ander vrae oor die noodlot van die geskiedenis duik ook op in die lees van die boek: Wat sou gebeur het as die verligte Pik Botha eerder as die kragdadige P. W. Botha in 1978 tot Eerste Minister verkies was? Sou hy dan wel die Rubicon in die 1980's oorgesteek het? Uiteindelik kan 'n mens net wonder oor wat kon wees. Wat wel was, naamlik die wel en wee van Pik Botha se lewe, kom in intieme detail in die boek na vore. Ons moet dankbaar wees teenoor Papenfus dat sy 'n dekade gespandeer het om die storie van Pik te vertel.

Ná die lees van die boek voel dit asof ek Botha beter leer ken het. Dit maak hierdie biografie inderdaad 'n moet om te lees, nie net om vir Pik Botha beter te leer ken nie, maar ook om meer insig te kry oor wat in die binnekamers van apartheid plaasgevind het.

Charles Villet

charles.villet@monash.edu

Monash Suid-Afrika

Roodepoort